

Pariisin rauhansopimuksen sotilasartiklat

Suomessa luultiin aluksi, että välirauhansopimukseen 19.9.1944 kirjatut ja Liittoutuneiden valvontakomission tarkentamat säädökset puolustusvoimien rauhan ajan vahvuudesta olisivat olleet väliaikaisia tai jääneet voimaan vain yleisperiaatteeltaan lopullisen rauhansopimuksen teossa. Keväällä 1945 käydystä Suomen poliittisen johdon ja valvontakomission johtajan Andrei Zhdanovin välisestä neuvonpidosta syntyi vaikutelma, että läheinen yhteistoiminta Neuvostoliiton kanssa olisi voinut tuoda alueellisia ym. helpotuksia myös varsinaiseen rauhansopimukseen ja vaikuttanut välittömästi puolustusvoimien säilyttämiseen toimintakuntoisina. Tällöin Suomen johdossa arvioitiin väärin länsivaltojen reaktio. Lännessä pääteltiin Suomen olevan ajautumassa yhä selvemmin Neuvostoliiton valtapiiriin.

Rauhansopimusta valmisteleavassa ulkoministerikokouksessa Lontoossa syyskuussa 1945 tulivat liittoutuneiden vastakkaiset näkemykset heti esille. Italian rajoitusten pääkohdista päästiin tosin periaatteelliseen yksimielisyyteen, mutta Neuvostoliitto vastusti jyrkästi rajoitusten määräämistä pienille maille. Neuvostoliiton tarkoituksena oli ennen kaikkea torjua läntisten liittoutuneiden puuttuminen Suomen ja "Balkanin satelliittien" asioihin. Länsi pysyi kuitenkin tiukasti kannallaan, jonka mukaan kyseisten maiden asevoimat on rauhansopimuksessa rajoitettava. Syksyn ja talven mittaan jatkuneissa neuvotteluissa Neuvostoliitto perääntyi saatuaan puolestaan lupauksen, että länsi tunnustaa neuvostovaikutuksen alaisten maiden hallitukset itäisessä Euroopassa. Sotilasartiklat valmisteltiin sitten pääasiassa läntisen, etenkin brittiläisen kannan mukaisesti.

Suomen hallitus sai tiedon sotilasartikloista vasta sopimusluonnoksesta heinäkuun lopulla 1946, siis vähän ennen rauhankonferenssin alkua, jolloin teksti oli jo melkein lopullisessa asussaan. Pariisiin lähtenyt rauhanvaltuuskunta sai presidentti Paasikiveltä ohjeet esittää lievennyksiä vahvuusrajoihin, mutta rauhankonferenssissa mitkään Suomen ehdotuksista eivät tulleet edes vakavan keskustelun kohteeksi. Sotilasartikloja päin vastoin kovennettiin lisäämällä kaikkia Saksan entisiä liittolaismaita koskevaksi kielto hankkia moottoritorpedoveneitä ja "erikoistyyppisiä rynnäköaluksia".

Pariisissa helmikuun 10. päivänä 1947 allekirjoitetun rauhansopimuksen III osaksi kirjatut sotilasartiklat rajoittivat voimakkaasti Suomen puolustusvoimien toimintakykyä. Haittaa vähensi huomattavasti se, että niitä ei sittemmin tulkittu ankaran linjan mukaisesti.

Toisaalta rajoitukset tulivat kestävämpään tarpeettoman kauan, vaikka ne oli tarkoitettu vain väliaikaisiksi. Sen myös osoittaa sopimustekstin viimeiseksi sijoitettu 22 artikla: "Tämän sopimuksen kaikki sotilas-, sotalaivasto- ja ilmailumääräykset jäävät voimaan, kunnes ne on joko kokonaan tai osaksi muutettu Liittoutuneiden tai Liittyneiden valtojen sekä Suomen välisellä sopimuksella tai, sen jälkeen kun Suomi on tullut Yhdistyneiden Kansakuntien jäseneksi, turvallisuusneuvoston ja Suomen välisellä sopimuksella." Salaiset valmisteluasiakirjat lisäksi kertovat, että sotilasartikloista oli tarkoitus luopua heti YK:n jäseneksi liittymisen jälkeen.

Missään tapauksessa ei sotilasartiklojen valmistelijoilla ollut mielessään ajatus, että nuo valtion suvereniteettia vakavasti rajoittaneet määräykset kestäisivät lähes puoli vuosisataa. Poliittisen tilanteen kehitys aiheutti kuitenkin sen, että rajoitukset jäivät voimaan niin pitkäksi ajaksi, ja myös tieto niiden synnystä ja tulkinnasta jäi hämärän peittoon. Kesti aina

syyskuuhun 1990, ennen kuin nuo "väliaikaiset" sotilasartiklat Suomen hallituksen päätöksellä julistettiin vanhentuneiksi.

Rauhansopimuksen III osan alussa, 13 artiklassa ilmaistiin rajoitusten yleisperiaate: "Maa-, meri- ja ilma-aseistus ja linnoitukset on tarkoin rajoitettava sisäistä luonnetta olevien tehtävien suorittamiseen ja rajojen paikalliseen puolustamiseen." Sen mukaisesti Suomen asevoimille määritetyt vahvuusraajat olivat:

- maavoimat, mukaan lukien rajavartiojoukot ja ilmatorjuntatykistö 34 400,
- sotalaivaston miesvahvuus 4 500 ja kokonaistonnisto 10 000,
- ilmavoimat, mukaan lukien laivaston ilmavoimat ja reservilentokoneet, kokonaisvahvuus 60 lentokonetta ja 3 000 miestä.

Mainittujen vahvuusrajojen yli menevää henkilöstöä ei sallittu pitää palveluksessa, eikä sotilaskoulutusta saanut antaa muille kuin puolustusvoimiin kuuluville henkilöille.

Sopimuksen 17 artiklan mukaan Suomelta kiellettiin atomiaseiden sekä muun muassa sukellusveneiden ja ohjattavien ammusten (ohjusten) hankinta. 18 artikla kielsi edellä mainittujen puolustusvoimien tarpeen ylittävän materiaalin pitämisen ja hankkimisen, ja 19 artikla velvoitti luovuttamaan ylijäämämateriaalin liittoutuneille tai tuhoamaan sen vuoden kuluessa. Lisäksi kiellettiin saksalaisperäisen sotamateriaalin hankkiminen ja muun muassa Saksan kansalaisten ottaminen siviili-ilmailun palvelukseen.

Rauhansopimuksen 34. artiklassa määrättiin 18 kuukauden aika toimeenpanoa varten, jolloin Neuvostoliiton ja Englannin Helsingissä olevien lähetystöjen piti "yhteisymmärryksessä keskenään" antaa tarkemmat ohjeet. Kiristyneen poliittisen tilanteen vuoksi mitään yhteisymmärrystä ei kuitenkaan syntynyt, joten sotilasartiklojen tulkinta riitautui käytännössä heti alkuunsa.

Suomi teki asianmukaiset vahvuusilmoitukset ja pyysi menettelyohjeita ylijäämämateriaalin luovuttamiseksi. Englanti vaati osuutensa luovuttamista heti määräajan umpeuduttua, mutta Neuvostoliitto ei ilmaissut täsmällistä kantaa eikä myöskään hyväksynyt Englannin kiireellistä toimintaa asiassa.

Maavoimien käyttökelpoisen aseistuksen määräksi puolustusvoimien pääesikunta ilmoitti rauhansopimuksen valvojille heinäkuussa 1948 seuraavat luvut: 582 164 kivääriä, 61 684 konepistoolia, 16 232 pikakivääriä, 4 144 konekivääriä, 1669 panssarintorjuntakivääriä, 22 424 pistoolia, 1 326 kevyttä (81 - 82 mm) kranaatinheitintä, 563 raskasta (120 mm) kranaatinheitintä, 183 raskasta (75 mm) panssarintorjuntatykkiä sekä yhteensä noin 900 kenttätynykkiä (75 - 203 mm), 200 panssarivaunua ja 575 ilmatorjuntatykkiä (40 - 88 mm).

Englannin kannan mukaan reserveille ei olisi saanut varata henkilöstöä eikä aseita ja lentokonevahvuuden (60) piti sisältää kaikki sotilaslentokoneet. Suomalaiset katsoivat, ettei reservien kouluttamista ja kortistoimista ollut rajoitettu ja että ilmavoimille määrätty 60 lentokoneen kattoluku tarkoitti vain taistelukoneita. 1950-luvulla englantilaisetkin lopulta mukautuivat tähän lentokonevahvuuden tulkintaan, joka ei siis vastannut rauhansopimuksen valmisteluvaiheessa tehtyjä päätöksiä ja niihin käytettyjä perusteita.

Käytännössä ei vahvuusrajoista siis tullut niin vakavaa ongelmaa, kuin aluksi luultiin. Vasta suurten ikäluokkien palvelukseen tulon arvioitiin vaativan sopimuksen rajojen ylitystä, joten 1950-luvun lopulla ryhdyttiin tunnustelemaan sotilasartiklojen muuttamista tai mitätöimistä. Toisena, selvästi tärkeämpänä ongelmana 1960-luvun alussa ilmeni tarve saada helpotusta ohjusaseiden kieltoon. Se toteutui monien vaiheiden jälkeen vuoden 1962 lopulla.

Ks. lähemmin Pekka Visuri, Puolustusvoimat kylmässä sodassa (WSOY, Helsinki - Juva 1994), s. 45 - 51.